

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

135

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א • פרשת משפטים תשע"ד

מראים לאדם בחלומו אלא מהרהורי לבו, ופירש"י מה שהוא מהרהר ביום, ומי שחולם בלילה בדברי תורה, זהו סימן שהוא שקוע ומונח בלימוד, ובמשך היום הוא חושב בדברי תורה.

תורה

ועוד הביא בחזון איש שם מה שאמרו (ברכות ה, א) מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד, וצריך ביאור וכי אין בעולם שום דבר אחר חוץ מארבע אמות של הלכה, ומאז שאמרו כי זהו הדבר היחיד שיש להקב"ה בעולמו.

וכבר האריך בזה הרמב"ם בהקדמתו לפירוש המשניות סדר זרעים, וביאר, שהרי כל דבר יש לו תכלית ומטרה, ותכלית כל הבריאה של כל העולם הוא לצורך האדם, והיינו בשביל האדם השלם, והאדם השלם הוא רק מי שעוסק בתורה ומקיים הלכות התורה, ולכן אמרו שאין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה, והכוונה בזה, שהאדם הזה הוא תכלית כל הבריאה, ולצורך זה נברא העולם.

כל העולם נברא לצורך האדם העוסק בתורה, שהוא זקוק למזון ובגדים ושאר צרכים, ואינו יכול לעסוק בכל הדברים האלו להכניס בעצמו, ולכן נבראו בעולם הרבה אנשים שיכינו לו כל צרכיו.

וכן כשיש פורעניות בעולם במדינות הרחוקות, זהו בשביל האדם היחיד שעוסק בתורה, כדי שיתעורר ויתחזק באמונה, וכמאמרם (יבמות סג, א) אין פורענות באה לעולם אלא בשביל ישראל שנאמר הכרתי גויים נשמו פינותם וגו' וכתוב אמרתי אך תיראי אותי תיקחי מוסר, ואם יש בעולם שיטפונות ורעידות אדמה עם הרגים ופצועים, צריכים לדעת שכל זה הוא בשבילנו, לעורר אותנו שנתחזק באמונה.

וכל קיום העולם כולו הוא בזכות האדם העוסק בתורה, וכמו שכתב הנפש החיים (ד, יא) "והאמת בלתי שום ספק כלל, שאם היה העולם כולו מקצה עד קצהו פנוי חס ושלום אף רגע אחת ממש מהעסק והתבוננות שלנו בתורה, כרגע היו נחרבים כל העולמות עליונים ותחתונים והיו לאפס ותוהו חס ושלום", עכ"ד.

ושמעתי בשם מרן החזון איש זצ"ל שלא רק בלימוד התורה ממש, אלא גם כל מה ששייך לעסק התורה, וכגון אם אדם ישן כדי שיהיה לו כוח לעסוק בתורה, הרי שינתו היא גם כן הכשר והכנה לתורה, וגם זה נחשב כחלק מעסק התורה, וכמו שכתב הרמב"ם בהלכות דעות (ג, ג) שאם אדם ישן כדי שיהיה לו כוח לעבודת השם "נמצאת שינה שלו עבודה למקום ברוך הוא", והיינו שהוא נקרא עובד השם גם בשינתו, מפני ששינתו היא הכשר והכנה לעבודת השם.

וענין זה מצינו בשלוחי מצוה שפטורים מן הסוכה גם בשעת שינתם, והטעם לזה כתב המרדכי (סוכה תש"מ) "משום דכשנחים וישנים בלילה להנאתם יכולים לעסוק למחר טפי והוי הכל בכלל עוסק מצוה", והיינו שגם השינה היא הכשר מצוה כדי שיוכלו למחר לעסוק במצוה, וכל מה שאדם ישן כדי שיהיה לו כוח אחר כך לעסוק במצוות, נחשב כבר בשעת השינה שעוסק באותן מצוות שיעשה אחר כך מכוח השינה.

ונמצא שכל העולם מתקיים על ידי האדם שעוסק בתורה, ואמרו (סנהדרין לו, א) שכל אדם חייב לומר בשבילי נברא העולם, היינו שכל העולם נברא ומתקיים בשביל היחיד כדי שיוכל לקיים בשלמות את כל

התעוררות

החזון איש בספרים האחרונים שהוציא לאור כתב הקדמה (וכעת נדפסה בתחילת חלק אורח חיים), ולא כתב שם דברים משלו, רק העתיק גמרות ומאמרי חז"ל, וכתב בכותרת הדברים "התעוררות לעמל התורה, לאמונה, לטהרה ולקדושה", והם דברים הצריכים חיזוק. עמל התורה היינו ללמוד בהתמדה. וכן אמונה צריכה חיזוק, וכמו שאמרו (מכות כד, א) בא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר וצדיק באמונתו יחיה, וצריכים תורה ביחד עם אמונה, שבלי תורה אין יודעים מה היא אמונה. ומעלות הטהרה והקדושה מבוארים באריכות במסילת ישרים, מה הם הדרכים לקנותם ומה המפסידים אותם.

ובסוף דבריו העתיק משולחן ערוך אורח חיים סימן ד' שכתב, שיש הרבה דברים הצריכים נטילת ידיים, וסיים השולחן ערוך וכתב שם "ומי שעשה אחת מכל אלו ולא נטל, אם תלמיד חכם הוא תלמודו משתכח, ואם אינו תלמיד חכם יוצא מדעתו", ולכאורה הרי רואים במציאות הרבה אנשים הרחוקים מתורה שאינם נוטלים את ידיהם, ואף על פי כן אינם יוצאים מדעתם, אבל באמת זה גופא מה שאינם שומרים תורה ומצוות, זה נקרא לצאת מדעתם, וכמו שאמרו חז"ל (סוטה ג, א) אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות, ואחד מן הגורמים לזה הוא מה שלא נוטלים ידיים.

ועוד הביא שם מדברי הבית יוסף (אורח חיים סימן תרנ"א) שכתב בענין נענועי הלולב, שנוטלים את הלולב עם ההדסים והערבות ביד ימין, ואת האתרוג ביד שמאל, והסתפק אם בשעת הנענועים צריך לנענע רק את הלולב עם המינים שביד ימין, ואילו את האתרוג יחזיק ביד שמאל ולא ינענע, או שצריך לנענע גם את האתרוג, וכתב שם כי דבר זה לא נתפרש בגמרא ולא בדברי הפוסקים, אבל הר"ר מנחם מרקניט כתב בזה שצריך לנענע גם את האתרוג יחד עם הלולב ושאר המינים, שכל ארבעת המינים הם כמו בניין אחד ואין להפריד ביניהם.

וכתב בדבריו שם "וסוד זה נגלה אלי בחלום בליל יום טוב הראשון של חג הסוכות, בהתאכסן אצלי חסיד אחד אשכנזי שמו הרב ר' יצחק, ראיתי בחלום שהיה כותב השם יו"ד ה"א, והיה מרחיק הה"א אחרונה מן הג' אותיות ראשונות, ואמרתי לו מה זה עשית, והשיב כך נוהגים במקומנו, ואני מחיתי בו וכתבתי אותו שלם, ואשתומם על המראה ואין מבין. למחר בעת נטילת לולב ראיתי שלא היה מנענע רק הלולב ומיניו בלא אתרוג, והבנתי פתרון חלומי, וחזר בו".

והביא ראיה לזה מדברי חז"ל, שארבעת המינים רומזים לשמו של הקב"ה, שאמרו במדרש (ויקרא רבה ל, ט) פרי עץ הדר זה הקב"ה שנאמר הוד והדר לפניו, כפות תמרים זה הקב"ה שנאמר צדיק כתמר יפרח (הקב"ה נקרא צדיקו של עולם כמבואר בכמה מקומות), וענף עץ עבות זה הקב"ה שנאמר והוא עומד בין ההדסים, וערבי נחל זה הקב"ה שנאמר סולו לרוכב בערבות", ומכל זה מבואר שארבעת המינים רומזים לשמו של הקב"ה, ולכן אין להפריד ביניהם.

ומבואר שיש דרגה כזאת שמתגלים לאדם סתרי תורה בחלומו, ושמעתי ממרן הרב מפוניבז' זצ"ל שאמר שמוזכר בראשונים (כמדומה במרדכי) על אחד שחלם בלילה בדברי תורה, ושמו שמחה גדולה מאד שזה סימן שראשו מונח בדברי תורה, שהרי אמרו (ברכות נה, ב) אין

נמצאת בדברים שהוא מוכרח עליהם ואינו זקוק לבחירה בהם, וכל אדם צריך להעלות את נקודת הבחירה שלו למדרגה יותר גבוהה, שלא תהיה לו אפילו הוה אמינא לביטול תורה ולשון הרע, וכל סקרנותו תהיה רק בדברי תורה ולא בדברים בטלים.

וכבר הזכרנו כי העצה לזה היא על ידי ההרגל, וכפי שאנו אומרים בברכות השחר "שתרגילנו בתורתך", היינו שאדם יכול להרגיל את עצמו בדברי תורה על ידי התמדה, ובמשך הזמן ההרגל נעשה טבע שכבר אינו יכול להפסיק מלחשוב בדברי תורה, מפני שבדברי תורה מעניינים אותו, ובוה היא הסקרנות שלו, וכן דברי אמונה מעניינים ומושכים את הלב, וטבע האדם שהוא חושב בעל כורחו על מה שמעניין אותו, וצריך להעלות את מדרגת הבחירה בזה שכל ההתעניינות תהיה בדברי תורה ובדברי אמונה, ולא בדברים בטלים ולשון הרע.

ואמנם אלו הם דרגות גבוהות, אבל כל אחד יכול להשיגם על ידי השתדלות ותפילה, והגה"צ ר"א"א דסלר אמר בשם רבי ישראל סלנטר שאין גבול לסייעתא דשמיא ברוחניות, וכל מה שאדם מתפלל ומבקש על רוחניות זוכה לסייעתא דשמיא, וכמו שאמרו (ברכות נ, א) הרחב פיך ואמלאהו ההוא בדברי תורה כתיב, ומי שמבקש באמת מכל הלב זוכה לסייעתא דשמיא, ולא שייך לקנות בבת אחת את כל המדרגות, אבל במשך הזמן מתקדמים, עד שזוכים למדרגות גבוהות מאד.

מידות

והנה יש גם מדרגות של מידות טובות, ובחזון איש שם העתיק מדברי חז"ל (מסכת כלה רבתי סוף פרק ה') "אמר אבא אליהו זכור לטוב, לעולם אין תורה מתפרשת אלא למי שאינו קפדן, אף אני איני נגלה אלא למי שאינו קפדן", והיינו שמי שהוא קפדן אינו יכול להביך את הפירוש הנכון בדברי תורה, וגם אליהו הנביא אינו נגלה אליו.

והיינו אפילו אם יהיה בעל כישרון ומתמיד גדול, אם יש לו מידת הקפדנות, אין תורתו תורת אמת, ואין הכוונה רק לכעס ממש, אלא אפילו קפידא שבלב, וכענין שאמרו (אבות ב, ה) ולא הקפדן מלמד, היינו שאיכפת לו בלבו ומקפיד על אחרים, גם אם אין זה ניכר כלפי חוץ, אין התורה מתפרשת אצלו, ולא שייך שיזכה לגילוי אליהו.

וידוע שהיו צדיקים שזכו לגילוי אליהו, ובהקדמה לספר "לב אליהו" מובא על הגה"צ רבי אליהו לופיאן זצ"ל שזכה לגילוי אליהו, ומסופר שם שגם בעל השפת אמת מגור ידע מזה, והכיר עליו שזכה לגילוי אליהו. וכן בעיר מולדתי בשומיאץ שברוסיא, הייתה מסורת ביד זקני העיר על מקום מסוים באחד מבתי הכנסת שבעיר כי באותו מקום היה גילוי אליהו להג"ר קלמן מטשאוס זצ"ל שהיה מתלמידי הגר"א. ויתכן שגם בימינו יש כאלה, אלא שאינם מספרים על זה.

ומי שהוא קפדן אינו יכול לזכות לזה, וגם התורה אינה מתפרשת אצלו, מפני שמידות טובות הם הסגולה להצלחה בתורה, ואם חסר לאדם מידות טובות אפילו בלב, וכגון שהוא קפדן בלב, גם אם אין זה ניכר בהנהגתו, וכלפי חוץ אין רואים עליו שום שינוי, אבל כיון שבלב יש משהו קפדנות, אינו יכול לזכות להצלחה בתורה.

וצריכים לשמוח במה שזוכים לעסוק בתורה, מתוך מידות טובות ובלי קפדנות, וברוך השם לא אלמן ישראל, וגם בימינו אני מכיר הרבה שאינם קפדנים, ומתנהגים במידות טובות, ובזכות זה נזכה שהתורה תתפרש לנו, ונזכה להצלחה בתורה!

מה שהוא חיוב, ולזה צריך לעסוק בתורה בכל כוחו, וגם להתחזק באמונה ולהוסיף יראת שמים כל הזמן, וכמו שכתב רבינו יונה בכמה מקומות שצריך להוסיף יראת השם בנפשו תמיד.

וכשאדם דבוק באמונה ומתנהג בכל מעשיו לפי האמונה, הרי הוא מתקדש יותר ויותר ונמצא תמיד במצב של עלייה, שכל מחשבה טובה מוסיפה בו קדושה ומקבל עוד ועוד דרגות, ואם יש הפסקה מן העלייה רגע אחד ממילא באים לידי ירידה, אבל מי שדבוק באמונה וכל מעשיו לשם שמים, אין שייך אצלו ירידה, מפני שהוא נמצא בעלייה תמידית, וכל היום הוא עוסק במצוה, שגם אכילתו ושינתו לשם שמים, וכוונתו בהם כדי שיוכל לקיים את התורה והמצוות.

ואמנם זו היא מדרגה גבוהה, אבל צריכים לדעת את זה, וכל אחד ישתדל כמה שהוא יכול, כל מחשבה קטנה יש לה ערך גדול ברוחניות, ואין מחשבה שהולכת לאיבוד, וידוע מה שאמרו בקעלם (עיין אור יחזקאל תורה ודעת עמ' קצג) כי כדאי לבוא לעולם בשביל שכר עניית אמן אחד, שכל אמן הוא תפילה ובקשה שיתקיימו הדברים, ואפילו כשאדם מברך את חברו ועונה אמן, אם כוונתו שכך יהיה מן השמים, זהו חיזוק האמונה, ומקבלים בזה עוד דרגות באמונה.

ובנפש החיים שער א' האריך בכוח מעשי האדם, שכל מעשה ומחשבה משפיעים בכל העולמות העליונים, מעשים טובים ומחשבות טובות משפיעים קדושה, ולהיפך מעשים לא טובים ומחשבות לא טובות פוגמים בכל העולמות העליונים, וכתב שם כי זהו ביאור הכתוב "כי חלק השם עמו יעקב חבל נחלתו", היינו שנשמת האדם היא חלק אלוה ממעל, והרי זה כמו חבל ארוך, שאם מושכים בצדו האחד זו בצדו השני, וכך כל מעשי האדם ומחשבותיו משפיעים למעלה.

ובפרט מחשבה, שהיא בפנימיות הלב, נחשבת אפילו יותר ממעשה, וכמו שכתב בחובות הלבבות (שער הביטחון פ"ד) שהקב"ה גומל בטוב הצפון עבור העבודה הצפונה, והיינו שהשכר הגדול ביותר בעולם הבא הוא הטוב הצפון וכמו שכתוב (תהלים לא, כ) "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך", ולזה זוכים על ידי העבודה הצפונה שבלב, והיינו הפנימיות שהיא מהות האדם, ונחשבת יותר ממעשים, ואמנם צריכים גם לעשות מעשים, שכל המעשים החיצוניים משפיעים על הפנימיות ומחזקים אותה, אבל עיקר הדרגה תלויה בפנימיות הלב.

בחירה

ומו"ר הגה"צ ר"א"א דסלר זצ"ל אמר פעם, שאם יש לאדם אפילו "הוה אמינא" במחשבה לעשות דבר נגד ההלכה, גם אם לבסוף לא יצא הדבר לפועל, והחליט שלא לעבור על ההלכה, מכל מקום זה סימן ששם נמצאת המדרגה שלו, מפני שהיה צריך בחירה והחלטה בזה, ועדיין אינו עומד במצב קבוע ויציב שיוכל להתגבר על עצמו בענין זה.

ולמשל אם יאמרו לאדם לעבור איסורים חמורים, וכגון לחלל שבת או לאכול מאכלות אסורות, הרי בודאי שלא יהיה לו שום ספק בזה, ולא תהיה לו אפילו הוה אמינא לחלל שבת או לאכול מאכלות אסורות, מפני שדבר זה נמצא למטה מנקודת הבחירה שלו, והרי זה פשוט אצלו שלא יעבור על ההלכה בעניינים חמורים אלו.

ולעומת זה יש דברים אחרים שצריך התגברות בהם, וכגון ביטול תורה או לשון הרע, יש יצר הרע חזק מאד לביטול תורה, וכן לשמוע או לדבר לשון הרע, ויש סקרנות לדעת "נייעס" ו"חדשות" ממה שנעשה בעולם, ומורים היתר בזה, אבל באמת זהו איסור גמור של לשון הרע וביטול תורה, ומי שקשה לו להתגבר, סימן שחסר לו המדרגה בזה.

והגה"צ רבי ירוחם ממיר זצ"ל אמר כי האדם הוא בעל בחירה והחיוב שלו הוא לעשות את עצמו למוכרח, והיינו שמדרגת האדם

לע"נ הגה"צ המקובל
רבי ניסים פרץ זצוקללה"ה
ראש ישיבת בית אל
גלב"ע כ"ח שבט תשע"ב - תנצב"ה

לע"נ הגה"צ
רבי ראובן אליצור קרלנשטיין זצ"ל
ב"ר יצחק מאיר זצ"ל
גלב"ע עשרה בטבת תשע"ד - תנצב"ה

לעילוי נשמת
הרה"ג חיים מנחם ישועה זצ"ל
בן הרה"ג מנחם ורג'ינה מלכה
גלב"ע כ"ד שבט תשע"ב - תנצב"ה